

ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΤΟΙΜΟΤΗΤΑ:

Πότε είναι το παιδί έτοιμο για να ξεκινήσει το σχολείο;

**Μπαδικιάν Μαριλίνα, Παιδοψυχολόγος & Κάκουρου Νίκη, Λογοπεδικός,
Επιστημονικοί συνεργάτες του Ψυχολογικού Κέντρου «ΑΡΣΗ»**

Εισαγωγικά

Ο Δημήτρης είναι ένα έξυπνο, ζωηρό αγοράκι 5½ ετών το οποίο φοιτά στο νηπιαγωγείο. Στις παρέες των συνομηλίκων του είναι αρκετά δημοφιλής αλλά πολλές φορές διαπληκτίζεται έντονα με τους φίλους του και αποχωρεί από την ομάδα θυμωμένος. Στις ομαδικές δραστηριότητες τις περισσότερες φορές δε μπορεί να περιμένει τη σειρά του, δυσκολεύεται να παραμείνει στο κάθισμά του για πολλή ώρα και συνήθως πετάγεται, διακόπτοντας τους άλλους όταν μιλούν. Στις προγραφικές δραστηριότητες επίσης ο Δημήτρης δυσκολεύεται αρκετά. Δεν καταφέρνει να κρατά σωστά το μολύβι, συνήθως δεν μπορεί να κόψει δύσκολα σχήματα με το ψαλίδι και του είναι δύσκολο να αντιγράψει σωστά το όνομά του. Στα κινητικά παιχνίδια ο Δημήτρης φαίνεται να μην έχει καλό συντονισμό, δυσκολεύεται στις ασκήσεις ισορροπίας και συχνά μπερδεύει τις έννοιες χώρου και το δεξί - αριστερό. Πολλές φορές ζητά βοήθεια από την παιδαγωγό αφού δεν καταφέρνει να δέσει τα κορδόνια του και να κουμπώσει τα κουμπιά του. Στις περιγραφές του χρησιμοποιεί φτωχό λεξιλόγιο και κάνει αρκετά συντακτικά λάθη. Επίσης, πολλές φορές δεν χρησιμοποιεί το σωστό χρόνο και η ομιλία του είναι «μωρουδίστικη».

Στην τάξη του νηπιαγωγείου συχνά συναντάμε περιπτώσεις παρόμοιες με αυτήν του Δημήτρη. Παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας και γονείς συνήθως χαρακτηρίζουν ανώριμα τα παιδιά αυτά και μερικές φορές μπορεί να προβληματίζονται ως προς την ετοιμότητά τους για τη σχολική ένταξη.

Τι σημαίνει σχολική ετοιμότητα;

Η είσοδος του παιδιού στο σχολείο αποτελεί ένα σημαντικό σταθμό στην εξέλιξή του αφού καλείται να ανταποκριθεί σε νέες απαιτήσεις αναλαμβάνοντας

πλέον το ρόλο του μαθητή. Στην ηλικία αυτή το παιδί θα πρέπει να έχει αναπτύξει γνωστικές δεξιότητες που να διευκολύνουν την εκμάθηση της ανάγνωσης και της γραφής και να έχει την ανάλογη κοινωνική και συναισθηματική ωριμότητα ώστε να μπορεί να προσαρμοσθεί αποτελεσματικά στο σχολικό περιβάλλον.

Με τον όρο σχολική ετοιμότητα αναφερόμαστε στην απόκτηση όλων εκείνων των δεξιοτήτων οι οποίες καθιστούν το παιδί έτοιμο να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του δημοτικού σχολείου, δηλαδή που θα το βοηθήσουν να δεχθεί νέες γνώσεις ως συνέχεια σε ήδη υπάρχουσες γνώσεις αλλά και να ανταπεξέλθει στις όποιες δυσκολίες συναντήσει στο νέο περιβάλλον. Κατά συνέπεια η σχολική ετοιμότητα αποτελεί μία αρκετά σύνθετη και πολύπλοκη έννοια η οποία αναφέρεται σε νοητικούς, ψυχολογικούς, κοινωνικούς και συναισθηματικούς παράγοντες.

Πως γίνεται η μετάβαση του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό;

Παρά το γεγονός ότι η προσχολική εκπαίδευση θεωρείται πολύ σημαντική για τη μετέπειτα σχολική εξέλιξη του ατόμου, στον ελλαδικό χώρο παρατηρείται σημαντική έλλειψη των μέσων αξιολόγησης των δεξιοτήτων των νηπίων στους διάφορους τομείς ανάπτυξης και μόνο τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες προς αυτήν την κατεύθυνση.

Έτσι, μέχρι σήμερα στην Ελλάδα μοναδικό κριτήριο για την έναρξη της φοίτησης του νηπίου στην Α΄ Δημοτικού αποτελεί η χρονολογική του ηλικία. Παρά το γεγονός όμως ότι η χρονολογική ηλικία η οποία έχει καθοριστεί για τη σχολική ένταξη συμπίπτει με μία εξαιρετικά κρίσιμη αναπτυξιακή περίοδο του παιδιού, εντούτοις στην ηλικία αυτή το αναπτυξιακό επίπεδο δεν είναι το ίδιο σε όλες τις περιπτώσεις των παιδιών, αφού συχνά παρατηρούνται σημαντικές ατομικές διαφορές. Κατά συνέπεια, άτομα της ίδιας χρονολογικής ηλικίας ενδέχεται να μην έχουν τις ίδιες δεξιότητες. Γι αυτόν το λόγο, σε ορισμένες χώρες της Ευρώπης και της Αμερικής γίνεται υποχρεωτικά προληπτικός έλεγχος της σχολικής ετοιμότητας σε όλα τα παιδιά πριν τη φοίτηση τους στο δημοτικό σχολείο.

Στη χώρα μας όμως, ο μαθητικός πληθυσμός στην Α΄ Δημοτικού αποτελεί συχνά μια ανομοιογενή ομάδα μαθητών καθώς δεν γίνεται κανένας έλεγχος που να σχετίζεται με τη διερεύνηση της ετοιμότητας για μάθηση και τον καθορισμό των διαφόρων παραγόντων που επιδρούν θετικά ή αρνητικά και επηρεάζουν τη σχολική επίδοση. Γι αυτό οι εκπαιδευτικοί σύντομα μπορεί να διαπιστώσουν ότι δεν έχουν όλα τα

παιδιά την ίδια ετοιμότητα για μάθηση ερχόμενα στην πρώτη δημοτικού με αποτέλεσμα κάποια από αυτά να έχουν αυξημένες πιθανότητες σχολικής αποτυχίας.

Ποιες δεξιότητες πρέπει να έχει κατακτήσει στους διάφορους τομείς της ανάπτυξης το παιδί πριν τη φοίτηση του στο δημοτικό;

1. Ψυχοκινητική ανάπτυξη

Αδρή κινητικότητα: Προς το τέλος της προσχολικής ηλικίας το παιδί έχει πια αποκτήσει ποικιλία κινήσεων και σταθερότητα για την εκτέλεσή τους και είναι πια ικανό να ελέγχει με άνεση την ταχύτητα και το ρυθμό τους. Έτσι θα πρέπει να μπορεί να κάνει βήματα μπρος και πίσω, να κάνει κουτσό, να πηδάει εναλλάσσοντας τα πόδια, να περπατά στις μύτες των ποδιών και στις πτέρνες, να κάνει τσουλήθρα, κούνια και τραμπάλα μόνο του.

Λεπτή κινητικότητα: Η λεπτή κινητικότητα του παιδιού σε αυτήν την ηλικία είναι αρκετά αναπτυγμένη έτσι ώστε να μπορεί να φτιάχνει σχήματα με πλαστελίνη, να χρησιμοποιεί καλά κουτάλι – πιρούνι - μαχαίρι, να κόβει σωστά με ψαλίδι πάνω σε γραμμές ακόμη και δύσκολα σχήματα, να κρατά σωστά το μολύβι, να κουμπώνει κουμπιά, να χρησιμοποιεί με άνεση κύβους και lego για κατασκευές.

Προσανατολισμός στο χώρο και στο χρόνο: Σε αυτήν την ηλικία το παιδί θα πρέπει να γνωρίζει τις απλές έννοιες του χώρου (πάνω- κάτω, κοντά-μακριά), να γνωρίζει το δεξί-αριστερό, να μπορεί να λύνει απλούς λαβύρινθους. Να γνωρίζει τις ημέρες της εβδομάδας, τους μήνες τις εποχές, να γνωρίζει τις έννοιες χτες, αύριο, αργότερα, να ακολουθεί ρυθμούς και να οργανώνει το χρόνο του για να κάνει κάτι.

2. Γλωσσική ανάπτυξη

Το παιδί στην ηλικία των έξι χρόνων διαθέτει γλωσσικά όλα τα απαραίτητα εφόδια για να προχωρήσει στη σχολική μάθηση. Έχει κατακτήσει τους βασικούς κανόνες σε ότι αφορά τη γραμματική, τη δομή, τη σύνταξη και τη μορφολογία. Μπορεί να εκφέρει χωρίς δυσκολία όλους τους ήχους και το λεξιλόγιο του περιλαμβάνει 5000 περίπου λέξεις.

Το παιδί αυτής της ηλικίας θα πρέπει να κατανοεί ορισμούς και έννοιες, να χρησιμοποιεί τους ρηματικούς τύπους του μέλλοντος και του παρελθόντος σωστά και να ρωτάει τη σημασία αφηρημένων λέξεων όταν αυτές του είναι άγνωστες.

3. Συναισθηματική ωριμότητα

Οι υγιείς σχέσεις που θα αναπτυχθούν ανάμεσα στο παιδί και τα σημαντικά πρόσωπα της ζωής του (γονείς-δάσκαλοι-συνομηλικοί) αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την επιτυχία όσον αφορά τους μελλοντικούς στόχους της μαθησιακής διαδικασίας. Το παιδί θα πρέπει να μπορεί να εκφράζει και να ελέγχει τα συναισθήματα του, να αισθάνεται σιγουριά και ασφάλεια και να έχει αναπτύξει το συναίσθημα της αυτοπεποίθησης και της αυτοεπιβεβαίωσης, που θα το βοηθήσει να επιτύχει στο σχολείο αλλά και στη συναναστροφή του με τους συνομηλίκους του.

4. Αυτοεξυπηρέτηση

Σε αυτή την ηλικία το παιδί θα πρέπει να μπορεί να ντύνεται μόνο του, να δένει τα κορδόνια του, να κουμπώνει τα κουμπιά του, να πηγαίνει στην τουαλέτα μόνο του και γενικά να είναι αυτόνομο και λειτουργικό στο σχολείο.

5. Επίπεδο προσοχής

Οι απαιτήσεις για συγκέντρωση προσοχής στη σχολική τάξη είναι ιδιαίτερα αυξημένες έτσι ώστε το παιδί θα πρέπει να μπορεί να κάθεται στην καρέκλα του χωρίς να κουνιέται διαρκώς, να περιμένει τη σειρά του, να εκτελεί σωστά εντολές, να ολοκληρώνει τις εργασίες του.

6. Οπτικοκινητική αντίληψη

Η οπτικοκινητική αντίληψη αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την αναγνώριση του σχήματος των γραμμάτων και τη γραφή. Έτσι το παιδί θα πρέπει να μπορεί να αντιγράφει τα σχήματα, να ζωγραφίζει σωστά και αναλογικά παιδάκι-σπιτάκι-δέντρο, να μπορεί να αντιγράφει πάνω σε γραμμές, να ανταποκρίνεται στις προγραφικές ασκήσεις.

Γιατί είναι σημαντική η αξιολόγηση των παιδιών πριν τη φοίτηση τους στο δημοτικό;

Το παιδί της προσχολικής ηλικίας αναπτύσσει τις βασικές θεμελιώδεις κοινωνικές δεξιότητες και αποκτά αυξανόμενη αυτονομία μέσα από μια πολύπλευρη εξελικτική διαδικασία. Σε αυτήν την ηλικία σημειώνονται σημαντικές σωματικές αλλαγές, παρατηρείται έντονη κινητικότητα, εμφανίζεται ο κοινωνικοποιημένος λόγος και η συμβολική λειτουργία.

Οι πρώτες αυτές εμπειρίες μάθησης έχουν καταλυτική επίδραση στη διαμόρφωση βαθύτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του ατόμου αλλά και στη μετέπειτα φυσική, διανοητική και συναισθηματική του ανάπτυξη.

Διαχρονικές έρευνες αποδεικνύουν ότι τα παιδιά που βρίσκονται σε ομάδα υψηλού κινδύνου για την εμφάνιση μαθησιακών δυσκολιών αντιμετωπίζουν ήδη προβλήματα στους βασικούς αναπτυξιακούς τομείς κατά την προσχολική περίοδο.

Συνήθως όμως ενώ υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις κατά την προσχολική ηλικία οι μαθησιακές δυσκολίες των παιδιών αναγνωρίζονται ως πρόβλημα στις πρώτες τάξεις του δημοτικού.

Η επιτυχής προσαρμογή του παιδιού στο δημοτικό σχολείο, αποτελεί σημαντικό κριτήριο για την ποιότητα του μαθησιακού του προφίλ. Το παιδί το οποίο ανταποκρίνεται στις μαθησιακές και κοινωνικές απαιτήσεις του σχολείου, νιώθει ικανοποίηση από τις προσπάθειές του, αποκτά ενδιαφέρον για τη μάθηση και αναπτύσσει το αίσθημα της επιτυχίας και της επάρκειας. Στην αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή ο μαθητής αντιμετωπίζει δυσκολίες στο σχολικό πλαίσιο τότε βιώνει επανειλημμένες αποτυχίες και ενδεχομένως αυτό μπορεί να οδηγήσει σε απώλεια ενδιαφέροντος για μάθηση και άλλα δευτερογενή προβλήματα.

Με ποιον τρόπο μπορούν οι παιδαγωγοί προσχολικής ηλικίας να διευκολύνουν τη μετάβαση του παιδιού στο σχολείο;

Η συμβολή του παιδαγωγού προσχολικής ηλικίας στην πρόληψη των ενδεχόμενων προβλημάτων που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα παιδιά τα οποία με την ένταξή τους στο δημοτικό σχολείο δεν έχουν κατακτήσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για ομαλή μετάβαση και προσαρμογή είναι ιδιαίτερα σημαντική.

Ο παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας με την κατάλληλη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση είναι σε θέση να εντοπίσει ελλείψεις στις δεξιότητες του παιδιού σε κάποιον από τους αναπτυξιακούς τομείς, και σε συνεργασία με τους γονείς να απευθυνθεί σε κάποιον ειδικό.

Ο έγκαιρος εντοπισμός, η άμεση παρέμβαση και η παροχή συμβουλευτικής σε γονείς και παιδαγωγούς μπορεί να επιφέρει θετικά αποτελέσματα στην αντιμετώπιση των δυσκολιών και να συμβάλει στην πρόληψη δευτερογενών προβλημάτων εξασφαλίζοντας την επιτυχή μετάβαση στο δημοτικό σχολείο.

Ενδείξεις οι οποίες μπορεί να σηματοδοτούν το ενδεχόμενο σχολικής ανωριμότητας:

Οι πρώτες ενδείξεις για τα παιδιά που δεν είναι έτοιμα για μάθηση συχνά μπορεί να γίνουν αντιληπτές από τις πρώτες ημέρες στο σχολείο αφού δυσκολεύουν τα παιδιά στην προσπάθειά τους να ανταποκριθούν σε βασικές απαιτήσεις του σχολείου όπως είναι η γραφή και η ανάγνωση. Ορισμένες από τις ενδείξεις αυτές οι οποίες συχνά μπορεί να εντοπισθούν εύκολα και να αναγνωρισθούν από τους παιδαγωγούς των παιδιών στην προσχολική ηλικία και να παραπεμφθούν σε ειδικούς για περαιτέρω διερεύνηση, είναι:

- Δυσκολίες στην κατανόηση, έκφραση του προφορικού λόγου, χρήση του γραπτού λόγου (ελλιπές λεξιλόγιο, δυσαρθρία, αναγραμματισμοί και αντιμεταθέσεις γραμμάτων ή συλλαβών)
- Δυσκολίες στη συγκέντρωση της προσοχής
- Δυσκολίες στην ολοκλήρωση εργασιών που τους ανατίθενται
- Διαρκείς και άσκοπες κινήσεις μέσα στην τάξη
- Δυσκολίες στην αναγνώριση χρωμάτων, σχημάτων, μεγεθών, ποσότητας και αντικειμένων καθημερινής χρήσης
- Δυσκολία στην ανάκληση εικόνων ή αντικειμένων που τους έχουν επιδειχθεί λίγο πριν, Δυσκολίες στην εκτέλεση απλών οδηγιών
- Ανεπάρκεια οπτικο-κινητικού συντονισμού (π.χ. δυσκολία στην προσπάθεια να ζωγραφίσουν σε πλαίσιο, να πιάσουν καλά το μολύβι, να κόψουν με ψαλίδι)
- Δυσκολίες προσανατολισμού στο χώρο
- Αδιαφορία συμμετοχής σε ομαδικές δραστηριότητες
- Άρνηση συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία

Βιβλιογραφία:

- Βρυνιώτη, Π. (2005). Μετάβαση από το Νηπιαγωγείο στο Δημοτικό σχολείο: Μια οικοσυστημική ερευνητική προσέγγιση των αρχάριων μαθητών και μαθητριών στη σχολική τάξη, Παιδαγωγική Επιθεώρηση, 39
- Κάκουρος, Ε., Μανιαδάκη, Κ. (2000). Δυνατότητες ανίχνευσης της Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής -Υπερκινητικότητας στο νηπιαγωγείο και η αναγκαιότητα της συμβουλευτικής, *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού*, τ. 52-53, 103 – 117
- Καραμπάτσος, Α. (2000). *Παράγοντες και εκτιμήσεις σχολικής ετοιμότητας*. Αθήνα, Ατραπός

- Πανταζής, Σ. (1991). Προβλήματα στη μετάβαση του παιδιού από το νηπιαγωγείο στο σχολείο. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 58, 45-58
- Τάφα, Ε. (1995). Χρονολογική ηλικία και αναγνωστική ικανότητα των παιδιών Β΄, Γ΄, Δ΄ Δημοτικού. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, Ο.Μ.Ε.Ρ. 1, 36-47